

45
str 27
57

KRÚŽKOVOR

Program na IV. čtvrtletí

21. 10. 19³⁰ Hodová beseda v Klubu Vojenské akademie, Šumavská 4

Oslavy 90. výročí krůžku:

14. 11. 10³⁰ setkání s krůžkaři z Bratislavy a Prahy v Klubu Vojenské akademie (do 15⁰⁰)

15⁰⁰ představení Od fašanku do fašanku ve velkém sále Divadla Husa na provázku, Zelný trh 9 - vstupné 50 Kč, neúčinkující řádní členové krůžku, členové SPF a FoS ČR 40 Kč, děti do 15ti let 25 Kč

18³⁰ představení Od fašanku do fašanku tamtéž - vstupné 50 Kč, neúčinkující řádní členové krůžku, členové SPF a FoS ČR 40 Kč

asi 21¹⁵ beseda tamtéž

18. 11. 19³⁰ Beseda v KVA

2. 12. 19³⁰ Mikulášská beseda v KVA

16. 12. 19³⁰ Vánoční beseda v KVA

Výhledově:

20. ledna 1999 17¹⁵ výroční valná hromada a 19³⁰ beseda se IV. oharkovým šmakem, 23. ledna Slovácký ples v Kongresovém centru Brno u Výstaviště, 15. února fašanková beseda, 17. března beseda s výstavou a koštěm vín, 21. dubna beseda.

NEZAPOMEŇTE NA PŘÍSPĚVKY DO TOMBOLY PLESU!

Jubilanti

40 let 15. 10. Hana Janíková

Sponzoři a dárci

Na 90. výročí ze "starých" krůžkařů ještě přispěl ing. M. Bělehrad, jemuž současně děkujeme za překladatelské služby, Jihomoravská energetika, a. s.,

provozně-obchodní správa Zlín, zásluhou ing. L. Vojtka. Za překlady pro audiokazetu děkujeme také mgr. J. Andresové a mgr. H. Zlatuškové. Provedení reklamy nám zadala firma Cembrít CZ, a.s., zásluhou ing. J. Martinka

Upozornění

Všechny, kteří navštěvují zkoušky a schůze v Kulturním domu v Černovicích upozorňujeme na krůžkovou nástěnku s aktuálními informacemi a zejména na tiskoviny, které visí vpravo od nástěnky Májku: jsou tam poslední čísla časopisů Folklor a Malovaný kraj a také program folklorních akcí v České republice a vybraných i ze Slovenska a další ciziny na celý rok 1998.

Nové publikace a kazety

Ústav lidové kultury ve Strážnici vydal Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku pod názvem Od folkloru k folklorismu. Najdete v něm heslo věnované našemu krůžku, ale i krůžku pražskému a bratislavskému, řadě známých souborů a muzik (např. Břeclavan, Burčáci, Varmužovci, Danaj atd. až po Zavádka a Žerotín, ale také Moravanka a další přední dechovky), mnoha osobností (z těch, které zasáhly do života krůžku např. J. Běhunek, J. Čech, A. Černý, D. a L. Holí, Z. Jelínková, J. Kobzík, J. M. Krist, J. Nečas, J. Petřů, B. Šebetovská, V. Úlehla ad.), hesla o festivalech a slavnostech (např. Brněnsko tančí a zpívá, Dolňácké slavnosti, Mez. folkl. festival Brno, Slováký rok Kyjov, MFF Strážnice) a o spolcích, institucích a časopisech, zkrátka o mnohém, co za posledních sto let bylo nějak účastno na folklorním hnutí. Slovník o 238mi stranách stojí 250 Kč a můžete si jej objednat prostřednictvím výboru krůžku.

Nová adresa krůžku

Zatím krůžek používal v písemném stykusoukromé adresy svých funkcionářů. Od 14. 10. 98 máme stálou adresu:

Slováký krůžek v Brně

**P. O. Box (nebo poštovní přihrádka) 713
663 13 Brno**

Z bratrských krůžků

BRATISLAVA:

Krůžky se konají v Osvětovém středisku Kramáře, Stromová 18, vždy od 19 hod. 23. října, 20. listopadu (Kateřinský) a 11. prosince (vánoční).

PRAHA:

Krůžky jsou v sokolovně ve Vršovicích od 19 hod. 11. listopadu, 9. prosince a 13. ledna 1999. Kateřinské hody budou 28. listopadu od 19 hod. v Městském muzeu na Florenci, Moravský ples v Národním domě na Smíchově 13. února 1999.

Kronika

Sólisté krůžku a Slováček již dříve několikrát vystoupili na přehlídce Brněnsko tančí a zpívá. Po delší přestávce se tak stalo i letos 16. června: ing. Zdeněk Fajbus se představil v kroji z Hajan jako sólový zpěvák.

Další naše vystoupení na hradě Veverí 21. června bylo svého druhu premiérou, neboť s primášem ing. Jiřím Lederem účinkovala v podstatě sestava, která vyjela do Francie na festival v Concarneau. Tentokrát jsme tančili a zpívali na dobrém pódiu v rohu hradního nádvoří, výkony nebyly bezchybné, leč ucházející.

Zájezd dospělého souboru do Francie trval od 13. hod. 25. července do asi 21. hod. 7. srpna, z toho pobyt na festivalu v Concarneau (o němž podrobněji referujeme na jiném místě) od 19.30 hod. 28. července do 10.40 hod. 4. srpna. Za tu dobu soubor uskutečnil na festivalu 7 oficiálních a nejméně 3 neoficiální vystoupení a zúčastnil se 3 průvodů, po cestě tam a zpět vystoupil 3x. Připočtíme k tomu velmi teplé počasí, únavné cestování (najeto více než 5000 km!), nebyla to procházka růžovou zahradou. Leč účastníci zájezdu s ním byli spokojeni.

Na IX. mezinárodním folklorním festivalu Brno 1998 dospělý soubor vystoupil 2x a Slováček 1x: muzika, zpěváci, Yvona Janošíková a tři taneční páry 28. srpna v hudebním pořadu Jaryna Nečase "Duha pěti barev", muzika a taneční skupina 30. 8. v pořadu Jendy Krista "Světlem i domovem". Samozřejmě, letos v hojném počtu se dospěláci zúčastnili 29. 8. průvodu, Slováček tentokrát reprezentovali dva jeho členové.

Muzika, zpěvačky a taneční skupina vystoupily 2. září na světovém setkání farmakologů v hotelu Voroněž. Původně bylo požadováno hodinové vystoupení,

ale pak chtěli organizátoři jen 35 minut, za to muzika potom hrála při rautu.

25. září hrála muzika a zpěvačky si zazpívaly (neplánovaně) na vernisáži výstavy "Krajinou vzpomínek a snů" v polozboženém klášteře Rosa coeli v Dolních Kounicích. Vystavovali tam tři krůžkaři: Růžena Krčmařová svoje kresby a akvarely, Zdena Kristová voskovou batiku a František Synek, krůžkař "mimo činnou službu", fotografie. S nimi pak oleje Moarch Eveno, řečený Miško, Bretoněc, který se tak zamiloval do Slovácka, že se usadil ve Starém Městě, dokonce si tu našel ženu a ženil se v kopaničářském kroji. Díky romantickému kouzlu zachovaných částí gotické stavby a vínu z velkopavlovického sklepa manželů Krčmařových se vernisáž protáhla až do tmy spoře rozptylované svíčkami.

Spískal to Jarek Homola - prozradila dr. H. Dvořáková, vedoucí Etnografického ústavu Moravského zemského muzea, při zahájení večera 6. října v kapli domu U šlechticů. Když to tedy byl Jarek, nechyběl v první řadě ždánský mužský sbor se třemi muzikanty, ale také sbor Veličanů (přijela spíše ta nejstarší generace), naše zpěvačky a muzika, tentokrát pod primášem Honzou Beránkem. Večerem se Etnografický ústav na čas loučil s veřejností, protože budova bude procházet rekonstrukcí (nejvyšší čas!). Prozpěvovalo se nejen v kapli při oficiální části večera, ale i ve foyeru po jejím skončení. Bylo něco burčáku i něco vína, nálada byla dobrá - co si přát víc?

Tanec a hudba světa

V posledním čísle Krůžkozoru Ujo Fajo uveřejnil plán cesty dospělého souboru na festival v bretaňském Concarneau. Dnes už je tato cesta za námi s průběhem o něco jiným, vynuceným různými okolnostmi. Je však na místě seznámit čtenáře s tím nejdůležitějším - vlastním festivalem. Nese právem hrdý podtitul TANCE A HUDBA SVĚTA, protože se snaží, aby na něm byly zastoupeny soubory různých světadílů. V letošním 17. ročníku to byly tři: Ásie, Amerika a Evropa. První reprezentoval turecký soubor KARTAL z Istanbulu a profesionální SAMA BALLET z Kolomba, hlavního města Srí Lanky. Z Latinské Ameriky tu byl UBALET ARGENTINO, soubor university v Buenos Aires s profesionální hudební složkou a vedením, zcela profesionální NÁRODNÍ FOLKLORNÍ BALET z Panamy v Panamě a konečně Folklorní balet TIERRA COLOMBIANA z kolumbijského hlavního města Bogoty, o jehož charakteru z hlediska profesionality či neprofesionality se mi nepodařilo nic zjistit. Amatérským souborem profesionálů lze nazvat RUSKÉ DIVADLO NÁRODNÍHO TANCE z Moskvy, neboť ho tvoří absolventi taneční katedry Moskevského státního institutu kultury, kteří pokračují ve studiu s cílem stát se choreografy, baletními mistry

či tanečními pedagogy. Představitelem stylizovaného folkloru byl také DANCIS, soubor university v lotyšské Rize, s profesionálním vedením a reprezentant toho, čemu Lotyši říkají "národní tanec" na rozdíl od tance - podle jejich terminologie - "folklorního". A tak jedinými skutečně amatérskými tělesy byly CANTARA DE LA ESPINA ze Salas ve španělské Asturii, velmi sympatický vesnický soubor s muzikou o osmi dudácích a dudačkách, bretaňský soubor KANFARDED z Rospordenu, rovněž vesnický soubor, a náš krúžek.

Obstát v takové konkurenci, zaujmout obecnstvo, skládající se převážně z turistů z celé Francie i světa, bylo obtížné, zvláště když časy v jednotlivých představeních nám přidělené byly v minutách 7 (zahajovací představení), 10, 8 a 4 (závěrečné představení). Jen v jednom jsme měli možnost se ukázat ve dvou vstupech v rozsahu 20 a 30 minut. Představení byla totiž koncipována tak, aby v každém se ve větším rozsahu představil jeden nebo dva soubory. Tak v zahajovacím představení dostali tuto možnost Španělé a Lotyši, další bylo věnováno dvěma souborům latinskoamerickým, Kolumbijcům a Argentincům, v následujícím hráli prim Bretaňci a Rusové, v tom "našem" jsme se o hlavní pozornost dělili s Panamci a v závěrečném představení dostali tuto možnost Srí Lanka a Turci. A v jednom dostaly všechny zahraniční soubory stejný čas.

Pro ta nejkratší vystoupení jsme to vyřešili tzv. hybridy: skládačkami částí našich běžných pěveckých a tanečních čísel tak, aby se všechny složky představily co nejlépe, každá v jiném kroji nebo jeho variantě, a charakterem (tempem, náladou apod.) co nejodlišněji od předchozího souboru. Podobně jsme koncipovali i ty vstupy, které dovolovaly uvést naše některá celá čísla. Snad mohu říci, že jsme se do paměti diváků i ostatních účinkujících zapsali dobře. Malou "bombu" jsme předvedli na závěr "našeho" představení: všichni krúžkaři na jevišti odpívali tři sloky populární francouzské lidové písně o rytířích vína a obecnstvo se k nám nadšeně přidalo. Nehynoucí zásluhu na tom má Jarda Ungerman, který nás během cesty na festival tuto píseň naučil. Ostatně jsme byli jediným zpívajícím souborem na festivalu, pokud měly zpěváky ty ostatní, tak jen několik jednotlivců, kteří zpěvem dělali "křovi" při tancování.

Součástí festivalu bylo také vystoupení mimo Concarneau. My jsme byli vysláni do městečka Landeleau, na velmi tradiční (jak mi to charakterizoval prezident festivalu, p. André Sauban) bretaňskou lidovou slavnost. Tam jsme měli možnost uvést více než půldruháhodinový pořad ve dvou částech. Obecnstvo nás sledovalo pozorně a se zájmem, ale jenjen se přitom třásla na to, abychom skončili - totiž aby mohlo samo tancovat své bretaňské tance. Představte si sto padesát nebo více lidí - starých, mladých i dětí, kteří se uchopí za ruce, spojí do kruhu a s tváří víceméně vážnou a soustředěnou, při zvucích jednoduché muziky (třeba jenom trubkovitá píšťala a zpěvák), tančí dvacet až třicet minut společně, každý trochu jinak, ale v podobných krokových variacích. A po chvilce oddechu znovu. Jako my, když se pustíme do horňáckých sedláckých...

stárek spatřil přespolní, dal muzikantům pokyn, aby zahráli pochod. Tanečníci se rozestoupili kolem parketu a přespolní třikrát objeli taneční prostranství nebo na hody "máju". Stárek jim zavalil vína a potom si přespolní zazpívali a zatančili *verbunk*. Pak se uchýlili do prostoru určeného chase a taneční sólo pokračovalo. Každá skupina přespolních musela být takto uvítána zvlášť, i když přijely současně. Pokud se přivítání nekonalo, bylo to znamení pro přespolní, že nejsou vítáni a nezbývalo jim nic jiného, než se otočit a jet domů. (13) Povinnost vítání přespolních je na Podluží dodnes silně zakořeněna, takže v roce 1993 se jich dotkla tato příhoda: *"Letos v Bílovicích na hody, dojeli sme v sóle, moseli sme dočkat, až sa dotancuje, pak nám uderili pochod. Verbuňk sme moseli zpívat všecí přespolní dohromady. Chuapci ze Starěj, lebo keří sa aj urazili, že mosá čekat a ujeli dom."*

Přespolní nesměli a nesmějí dodnes tancovat, dokud jim domácí nezavedou tanečnice. Kdysi stárek nejprve předtančil s dívkou několik taktů a pak ji zavedl přespolním stárkovi. Tímto způsobem postupně zavedl tanečnice všem přespolním chlapcům. Pouze v případě, že přespolních bylo moc, pomáhal stárkovi zavádět i jiní chlapci. (14) Dnes tak na pokyn stárků činí rovnou.

Úloha dívčích stárek v hanácko-slovácké oblasti je spíše dekorativní. Existence stárek je zde potvrzena písemnými prameny koncem 19. století, na Podluží je volba stárkyň, stárkových či stárek novodobou záležitostí zhruba posledního čtvrtstoletí. Hanácko-slováckí stárky si k sobě vyberou jako stárky obvykle své milé. Patří k dobrému tónu, že se rodiče dívky hodně zdráhají, když je chlapec přijde o ni požádat, neboť příliš rychlý souhlas byl vždy pokládán za hanbu. (15) Povinností stárek je zajištění pentlí stárkům, praporů a feder. (16) (Na Podluží stárkům zajišťuje předměty potřebné pro výkon jejich funkce frajířka.) Kromě toho si musí na hody pořídit stejné šaty, i kapesníky musí mít shodně vyšité. Slušivý vysoký věnec z umělého kvítí a s "kotůčem" v týle býval až do počátku 70. let našeho století výsadou stárek. Dnes jej nosí všechna děvčata. "Pod májů" stojí obě stárky asi dva tři kroky před ostatními děvčaty seřazenými podle věku. Stárky se v neděli večer neúčastní nedělní hodové zábavy, neboť musí jít brzy spát, aby si odpočaly před pondělní zavádkou. Ta je vyvrcholením hanácko-slováckých hodů a nejdůležitější rolí stárek. Zavádku zahajuje první stárek. Se zapáleným viržinkem vysoko v levé ruce projde špalířem chlapců a důstojným a pomalým krokem zavádky v 3/4 rytmu se přiblíží k první stárce, smekne obřadním způsobem klobouk a ukloní se. Stárka postoupí třemi krůčky kupředu, hluboce se ukloní, zavádkovým krokem se natočí vlevo a vpravo. Překříží potom pravou nohu přes levou a otočí se pomalu o 360°. Je-li zavádka vyvrcholením hodů, je kulminačním bodem zavádky právě tato otočka. "Súdná stolica" bedlivě sleduje povede-li se stárce obrat bez zakolísání. Svou spokojenost a uznání pak vyjádří potleskem. Teprve když zahájí tanec i druhý stárkovský pár, začnou se postupně zapojovat i ostatní.

Stárky z Velkých Bílovic pak pořádaly na podzim taneční zábavu zástěrkovou, při níž vládla dívčí volenka. Dnes již tato muzika zanikla, stejně jako kateřinská zábava (25.11.), na niž přišly stárky společně a při vstupu jim muzikanti vzdali čest pochodem. (17) Jinou povinností hanácko-slováckých stárek bylo přinést muzikantům na ostatkovou zábavu koblihý. Jeden večer nesla koblihý I. stárka, další den pak 2. stárka. Muzikanti k tomu hráli pochod. Někdy se prý dělalo i trojí těsto, než se koblihý natolik podařily, (18) aby vzhledem i chutí obstály před přísným soudem "súdné stolice."

Děvčata na Podluží si ze svého středu zvolí dvě stárky buď v pondělí nebo v úterý na hody. V Tvrdomicích dvě stárky vybírají chlapci podle toho, jak jsou děvčata mezi nimi oblíbená a k nim kamarádská. Odznakem stárek je guláč bez kosířku, avšak s předkem. Někde se děvčata v hodové úterý převlékají do chlapeckých krojů, jinde mají podlužácké šaty, ale vždy v tento den verbují a skáčí hošije. Tanec řídí stárkyně. Děvčata na Podluží jsou tedy aktivnější a jejich stárkování kopíruje chlapeckou instituci. Stárky také organizují taneční zábavu zvanou dívčí vínek, která se postupně s menším či větším úspěchem začala zavádět v druhé polovině našeho století. Zábava je ve znamení dívčí volenky a stárky si na ni pořizují stejné toalety.

Přestože byla instituce stárků na Podluží obnovena, nepodařilo se někde oživit její vážnost spojenou s osobní odpovědností. Stalo se tak roku 1993 v Ladané. Chlapci, kteří byli zvoleni stárky, se pro své mládí této pocty zřekli. Už už se zdálo, že hody vůbec nebudou, proto se iniciativy chopily dívky a ze svého středu zvolily dívčí stárky. A ony celé hody řídily a měly je ve své režii. Zcela zastoupily chlapecké stárky ve všech jejich povinnostech i právech. A nutno dodat, že chlapci, protože se přece jen styděli, že nedostáli svým tradičním závazkům, je bez námitek poslouchali a jejich rozhodnutí respektovali.

Srovnáme-li na základě terénních výzkumů obě zmiňované oblasti, vidíme, že výkon stárkovské funkce v hanácko-slovácké oblasti se omezuje na období hodů a že stárky zde mají svou neměnnou, tradicí určenou ženskou roli, která doplňuje dominantní postavení stárků. Naproti tomu stárci na Podluží vládnou skutečně po celý rok a jako stárci jsou vnímáni vesnickou pospolitostí, organizují nejen taneční zábavy, ale i nácviky tanců, zájezdy a jiné aktivity krojované mládeže. Instituce stárek je na Podluží mladičká, nepochybně ovlivněná emancipačními snahami druhé poloviny našeho století, proto se nese v duchu napodobování chlapců, které jde místy tak daleko, že si děvčata oblékají i chlapecký kroj.

Poznámky:

1) Srov. K. Fojtík: Prozatím nejstarší zpráva o organizaci vesnické chasy na Moravě. Český lid 59, 1972, s. 41—45.

2) Srov. J. Noháč: Břeclavský okres. Brno 1911, s. 65.

- 3) Institucí stárků se v samostatné studii zabývala V. Šepláková: Stárkovská organizace na jihovýchodní Moravě. Vlastivědný věstník moravský 33, 1981, s. 302 - 311. Srov. též M. Nožina: Mládež ve vesnické společnosti. Studie na příkladu severního Podluží. Diplomová práce FF MU Brno 1985. Týž: Diferenciace skupin mládeže na severním Podluží. Slovákco 30, 1988, s. 121 - 127.
- 4) V Dolních Bojanovicích a v Moravské Nové Vsi jsou voleni stárci čtyři, v Prušánkách od roku 1981 tři.
- 5) Srov. Pamětní kniha Velkých Bílovic, založená 1910, záznam z roku 1978.
- 6) Tamtéž.
- 7) Volbu stárků na Podluží popisuje např. B. Trnka: Muziky na Podluží. Uprkúv kraj 2, 1943, č. 4 - 5, s. 10. Srov. též J. Polách: Volba stárků v Moravské Nové Vsi v roku 1913. Malovaný kraj 5, 1969, č. 7, s. 4 - 5. Srov. též P. Paulík: Na Štěpána v Lanžhotě. Malovaný kraj 11, 1975, č. 6, s. 13.
- 8) Srov. Výroční obyčeje. Vlastivědné listy č. 11 obce Velké Bílovice, 1985, s. 13.
- 9) Tamtéž.
- 10) Výzkum D. Holého, 1978.
- 11) V této souvislosti stojí za znamenání jedna příhoda z roku 1992, dlouhá léta již nevídaná, která byla ještě několik týdnů předmětem hovoru mnoha Lanžhoťanů. Uprostřed sóla nechal tehdejší stárek Josef Gajda-Fazulňák zahrát pochod. Tanečníci se rozestoupili do špalíru a pohlíželi ke dveřím v očekávání přespólních. A tu se ozval stárek z pódia: *"Estli sa chce nekomu tancovat jak Hynkovi Noskovi, má dveřa otevříté a može jít dom. Nech si rozmyslí, co stárkovi řekne!"* Muzika hrála pochod a jmenovaný chlapec odešel domů. Stárkovo počínání se setkalo s všeobecným souhlasem, vždyť bylo projevem znovu nabyté vážnosti instituce stárkovství. Jen v rodině postiženého chlapce projevila stařenka lítost nad svým vnukem, který na jaře bude rukovat na vojnu a tato muzika tak pro něj měla být na delší dobu poslední. Jak mi při jiné příležitosti první stárek řekl, chlapec mu tehdy vulgárně odpověděl, když ho nabádal, aby šel tancovat, neboť některá děvčata stojí. A dále se svěřil, že chasa tak jednoznačně jeho postup neschvalovala. Několik chlapců v čele s druhým stárkem Pavlem Uhrem se domnívalo, že měl celou situaci vyřešit fackou.
- 12) První literární doklad o vítání přespólních pochodem najdeme v práci J. Karáska: Poštorňa, Nová Ves, Hlohovec. In: Sborník Čechů dolnorakouských. Vídeň 1895, s. 234.
- 13) Srov. -ph- : Přespólní u muziky. Malovaný kraj 16, 1980, č. 4, s. 18 - 19.
- 14) Srov. Trnka, B.: Muziky na Podluží. Uprkúv kraj 2, 1943, č. 4—5, s. 11 - 12.
- 15) Srov. Bartoš, F.: Moravský lid. Sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. Telč 1892, s. 61.

- 16) Srov. Večerková, E.: Stárkovská "fedra" o hodech na národopisném rozhraní jižní Moravy. Slovácko 31, 1990, s. 75 - 90.
- 17) Srov. Vlastivědné listy č. 11 obce Velké Bílovice, 1985, s. 19.
- 18) Srov. Večerková, E.: Výzkum obyčejové tradice na hanácko-slováckém pomezí. Díl IV. Materiály. Brno 1979, s. 102. Autorka výzkum prováděla dne 5.4.1979 u paní Kateřiny Leblochové - Poláchové, čp. 281.

Jitka Matuszková

Krůžkozor - vydává Slovácký krůžek v Brně. Vychází zpravidla čtyřikrát ročně.
Odpovědný redaktor a grafická úprava Ing. Jiří Raštica. Příspěvky přijímají všichni členové výboru. Náklad 200 výtisků.
